

Zprávy

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 77 (1952), No. 3, 317--320

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/117039>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1952

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY

Sto let od narození českého matematika Eduarda Weyra. Desetiletí počínající rokem 1852 bylo šťastné pro českou matematickou vědu, neboť se v té době narodilo hned několik pozdějších našich velikých matematiků.

Jsou to *Eduard Weyr* narozený v Praze dne 21. června 1852, jehož stého výročí narození právě vzpomínáme, dále *Bedřich Procházka* (* 1855), *Matiáš Lerch* (* 1860) a *Jan Sobotka* (* 1862).

Weyrův otec František byl profesorem matematiky na reálce v Praze a jeho starší bratr Emil stal se již ve 27 letech řádným profesorem university ve Vídni.

Již jako šestnáctiletému studentu uveřejnila vídeňská akademie práci pojednávající o rozšíření *Désarguesovy věty*, kterážto modifikovaná věta nese nadále jeho jméno. To byl však pouhý začátek prudkého vzestupu tohoto českého vědce, který již v 21 letech dosahuje v Göttingen, jako *Glebschův* žák, hodnosti doktora filosofie po disertační práci na thema „*Ueber algebraische Raumcurven*“ uveřejněnou roku 1873 v pojednáních Král. české společnosti nauk, když před tím jako devatenáctiletý vydal spolu se svým bratrem Emilem třídílné „*Základové vyšší geometrie*“.

Následuje pak práce za prací, ve 23 letech je docentem na české technice v Praze, jejímž byl jedním z prvních posluchačů, když v roce 1868 se odtrhla od tehdejší německé techniky. V následujícím roce se habilituje na Karlově universitě v Praze, ve 26 letech odmítá řádnou profesuru v Haliči a stává se po třech letech řádným profesorem matematiky pražské české techniky, kde působí až do své smrti dne 23. července 1903. Stolicí matematiky, jemu udělenou na universitě v Praze, již bohužel nenastoupil.

Nelze zde v krátkosti ani zhodnotit všechnu Weyrovu činnost, ani vyjmenovat 92 jeho prací, z nichž 60 je roztroušeno ve vědeckých časopisech francouzských, amerických, italských i německých.

Eduard Weyr, jenž byl nejen členem všech českých vědeckých institucí, ale též členem učených společností v Moskvě, Srbsku, Francii a také dvorním radou, zůstal vždy věren svému českému původu a Praze, ač mu v tehdejší císařské Vídni bylo nabízeno na universitě výhodnější postavení.

Tento náš velký matematik stál u kolébky české synthetické geometrie v době jejího světového rozkvětu a stal se naším klasikem v tomto oboru.

Jako brilantní pedagog a dokonalý stylista vědeckých prací se podstatným způsobem zasloužil o rozvoj naší geometrie a působil svým vlivem na celou generaci.

M. Menšík, Praha.

Státní cena z matematiky 1952. V květnu letošního roku dostalo se mnoha našim zasloužilým pracovníkům vědy, techniky a umění veliké pocty a vyznamenání.

Rozhodnutím presidenta republiky byla jim udělena Státní cena s čestným titulem „Laureát státní ceny“.

Po druhé v dějinách našeho státu byli vyznamenáni a odměněni naši vědci, vynálezci a umělci za vynikající tvůrčí výkony, které obohatily lidské poznání, za vynálezy a zdokonalení výrobních method a za díla nebo výkony z oboru umění.

Toto vyznamenání, tento nový způsob oceňování vědecké a umělecké práce má dalekosáhlý význam nejen pro naše vědecké a umělecké pracovníky, ale pro

celý stát, pro všechny občany. Stojíme dnes na prahu všestranného rozvoje našeho národního života.

Již v probuzenecké době předcházel rozvoj vědy rozvoji ostatních oborů a nesrovnatelně rozsáhlejší a závažnější poslání ukládá vědě dnešní doba. Toho si je dobře vědoma vláda lidové-demokratické republiky a proto všestranně pečuje o vědu. Byla provedena studijní reforma, počet vysokoškoláků se zmnohonásobil, státní studijní stipendia jsou udělena velikému počtu studentů, nadaní studenti jsou vyhledáváni mezi pracujícími, kterým dříve nebylo možné dosáhnouti vysokoškolského vzdělání, byly zřízeny ústřední vědecké ústavy, vznik mladých vědeckých kádrů je vydatně podporován zřízením aspirantury a dovršením této soustavné péče o rozvoj vědy bude zřízením Akademie věd.

V budování nového života zvláště veliká úloha připadá matematice — jednak při výchově každého jednotlivce ke kritickému a přesnému myšlení, jednak přímými aplikacemi ve výrobě. Této vynikající úlohy matematiky jsou si již dlouho dobře vědomi v Sovětském svazu a matematika je dnes vysoko ceněna také u nás. Vždyť loni, když státní ceny byly v naší republice uděleny poprvé, mezi prvními laureáty byl ředitel našeho ústavu, prof. Dr. E. Čech, a letos byla znovu udělena státní cena za práci v oboru matematiky a to prof. Dr. Vojtěchu Jarníkovi.

Prof. Jarník je vynikající osobnost v našem vědeckém a veřejném životě. Je především známým a ve světě uznaným vědcem a učencem. Uvěřejnil 83 originálních vědeckých pojednání, 8 vědecky zaměřených monografií, kterých lze použít jako učebnice pro vysoké školy, několik souborných referátů o vlastních vědeckých výsledcích, na sto referátů o cizích vědeckých pracích a mnoho příležitostných zpráv o vědeckých i osobních událostech. Jarníkovo jméno najdeme v mnoha známých časopisech, jmenuji jenom *Mathematische Zeitschrift*, *Mathematische Annalen*, *Trudy matěmatičeskogo instituta v Tbilisi*, *Prace matematyczno-fyzyczne*, *Fundamenta mathematicae*, *Monatshefte für Mathematik*, *Acta arithmetica* a samozřejmě v našich časopisech, *Věstník učené společnosti*, *Zprávy Akademie*, *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky*.

Hlavním Jarníkovým oborem je analytická theorie čísel. V této obtížné a rozlehle disciplíně pracoval Jarník v několika směrech; světové jméno získal pracemi o theorii mřížových bodů, zvláště v n -rozměrných elipsoidech. V tomto oboru spolupracoval se světoznámými učenými, *Landauem*, *Walfiszem*, *van der Corputem*, *Hardym*, *Chinčinem*. Originálními methodami, zejména pomocí transformace theta-funkcí, dosáhl v těchto hluboko propracovaných oborech nových dalekosáhlých výsledků. Světovou úroveň mají jeho práce, týkající se geometrie čísel (*Minkowského* postupná minima) a diofantických aproximací. V tomto oboru nejvýznamnější práce navazují na výsledky Chinčiny a týkají se t. zv. principu duality, resp. přenosu.

Přitom Jarník je mimořádně dobrým znalecem moderních matematických disciplín — podal příspěvky k theorii derivability spojitých funkcí, superposice reálných funkcí a k topologii. Právě spojením method moderní matematiky a klasické analýsy dosáhl Jarník pronikavých úspěchů.

Zvláštní pozornosti zasluhuje jeho mnoholetá a bohatá učitelská činnost. Jarník se habilitoval na Karlově universitě v r. 1925, mimořádným profesorem se stal v roce 1929, řádným profesorem byl jmenován v r. 1935. „Já strašně rád přednáším a zejména dříve, když jsem neměl tolik funkcí, měli se mnou studenti velkou potíž. Když moje přednáška se nekonala ať pro nějaký svátek či z jiných důvodů, sháněl jsem vždy náhradní termín“, řekl o sobě Jarník na nedávné besedě s lauréaty státních cen na přírodovědecké fakultě. Jarník se učitelské činnosti věnuje s nesmírnou láskou a má mimořádnou schopnost, jak vyložit přístupně nejobtížnější partie. Tomu, kdo letmo prohlíží záznamy o jeho přednáškách, mohou tyto přednášky připadat strohé a nezázivné. Pravý opak však shledá ten, kdo se jeho přednášek zúčastní. Jarník před obtížnějším místem provede stručně a vystižně shrnutí dosažených výsledků, naznačí, kde je hlavní obtíž, ukáže, kterým protichůdným

požadavkům musíme vyhovět, takže posluchač předem ví, k čemu se v důkaze směřuje, vidí prostě „za kulisy“. Jeho výklad a postup je vždy důkladně promyšlen, a nedá-li si posluchač sám dost práce, neuvědomí si ani, kolik námahy je třeba vynaložit, aby věci vypadaly tak hladké a samozřejmé, jaké ve skutečnosti nejsou.

Jarník je ochotným a obětavým rádcem a pomocníkem svých studentů. Dovede vzbuzovat zájem právě o ty nesnadno přístupné disciplíny, v nichž sám podal vynikající výkony, a své nadšení přenáší na studenty. Několika hodinové výklady o speciálním tematiku v jeho pracovně pro jednotlivého zájemce nebyly u Jarníka vzácností.

„Mezi studenty si připadám jako starší, jenom trochu starší asistent a často se přistihnu, že kuju plány, co udělám, až ještě trochu dozrají,“ řekl Jarník o sobě na zmíněné besedě. Jarník nedává nikdy najevo převahu svých vědomostí, mluví vždy skromně, s rezervou a nezavěšenec při rozhovoru s ním ztěžka vytuší, že mluví s učencem světového jména. Je korektní, uzavřený a za všech okolností jedná s nevšedním taktem. Má široký rozhled po kultuře a zejména vřelý vztah k hudbě — je častým posluchačem v pražských koncertních sálách. Hrával výborně tenis a účastníci letošního zimního zájezdu jej poznali jako zdatného lyžaře.

„Uveřejnil jsem asi 80 vědeckých prací. Kdybych v této činnosti pokračoval, sepsal bych ještě dalších 10, 20, 30 prací. Považuji však za důležitější, abych deseti, dvaceti, třiceti mladým matematikům pomohl svými zkušenostmi v jejich začátcích.“ Tato slova našeho učitele, pronesená na téže besedě, nepotřebují komentáře.

Od začátku své vědecké dráhy prof. Jarník se činně účastnil organizace našeho vědeckého života. Byl členem Akademie, Královské společnosti nauk a výboru JČMF. Již dávno se zabýval popularisací matematiky. O tom svědčí mimo jiné jeho obšírný článek „O problémech a metodách moderní matematiky“ ve třetím svazku publikace „XX. století a co dalo lidstvu“.

Prof. Jarník je si dobře vědom úzké souvislosti mezi vědou a životem celé společnosti. Proto mnoho času i sil věnuje činnosti veřejné. Dnes je prorektorem Karlovy university, členem předsednictva ČSI a zastává funkci mimořádného významu: je předsedou sekce pro přírodní vědy ve vládní komisi pro vybudování Československé akademie věd. Všichni víme, že Akademie bude páteří naší vědy pro celou příští generaci a znovu si uvědomujeme, jaký fundamentální význam pro rozvoj naší vědy do daleké budoucnosti má dnešní Jarníkova zodpovědná a iniciativní práce ve jmenované vládní komisi.

Prof. Jarník je vynikající člověk, chloubou naší vědy a pravý vlastenec. Při příležitosti, kdy mu byla udělena státní cena, přejeme jemu, naší matematice, i celé naší společnosti, aby měl pevné zdraví a dosti sil, aby mohl úspěšně dovršit své již dnes rozsáhlé životní dílo.

Jar. Kurzweil, Praha.

Přednášky v matematické obci pražské.

2. 4. 1952 *Jaroslav Šlechta*: Experimentální metody užívané v nauce o technické pružnosti.
7. 4. 1952 *Jan Mařík*: Vývoj pojmu integrálu.
9. 4. 1952 *Miroslav Perla*: Použití křehkých laků při kvalitativním a kvantitativním zjišťování napětí na strojních částech.
21. 4. 1952 *Jaroslav Kučera*: Geometrické prostory v elektrotechnice (I. část).
23. 4. 1952 *Emanuel Klíer*: Fyzikální otázky, týkající se anisotropních elastických těles.
28. 4. 1952 Diskuse: Matematika na průmyslových školách (*E. Menšík, K. Kult, V. Sýkora, Ant. Pospíšil*).
5. 5. 1952 *Jaroslav Kučera*: Geometrické prostory v elektrotechnice (II. část).
7. 5. 1952 *Gerda Černá*: Přibližné metody pro řešení kmitů těles.

12. 5. 1952 *Jaroslav Kurzweil*: O Petrovského knize o diferenciálních rovnicích.
14. 5. 1952 *Emanuel Klier*: Použití anisotropního materiálu v techn. praxi.
19. 5. 1952 *Ivo Babuška*: K problematice teorie pružnosti.
21. 5. 1952 *Vladimír Koloušek*: Dynamické účinky na železniční mosty.
26. 5. 1952 *Jaroslav Kučera*: Geometrické prostory v elektrotechnice (III. část).
2. 6. 1952 *Ladislav Rieger*: O algebře reléových obvodů (I. část).
9. 6. 1952 Diskuse (*Eduard Čech*): Vyučování matematice v 1. roce na přírodovědeckých fakultách.
16. 6. 1952 *Eduard Čech*: Plošné integrály na vys. školách.
23. 6. 1952 *Ladislav Rieger*: O algebře reléových obvodů (II. část).
30. 6. 1952 *Eduard Čech*: Důkazy *Ostrogradského* formule.

Referáty o těchto přednáškách vyjdou, pokud nám budou autory nebo poradateli doručeny, v příštích číslech.